

سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بالادستی نفت و گاز کشور در برنامه چهارم توسعه

ملوک پرتوی*

در قانون برنامه چهارم توسعه کشور، استفاده از منابع مالی خارجی در قالب قراردادهای مختلف به طور عمده فاینانس و بیع متقابل پیش‌بینی شده و بر اساس آن مجوز سرمایه‌گذاری خارجی در فعالیتهای بالادستی صنعت نفت اعطاء شده است. با وجود ایجاد بستر مناسب، برخی محدودیتهای و موانع نظیر حفظ مالکیت و اعمال تصرفات مالکانه دولت بر منابع نفت و گاز و وجود ریسکهای مختلف سیاسی و اقتصادی، جذب منابع مالی در صنعت نفت و گاز کشور را با مشکل مواجه کرده است. لزوم توجه به راهکارهای جامع و کلان‌نگر، هماهنگی با بازارهای رقابتی بین‌المللی، شناسایی عوامل کاهش ریسک، اصلاح و هماهنگی برخی قوانین داخلی نظیر قانون نفت، پیش‌بینی و اتخاذ روشهای متفاوت جذب منابع مالی خارجی نظیر انتشار اوراق قرضه ارزی و ایجاد شرایط مناسب همکاری بخش خصوصی با سرمایه‌گذاران خارجی، از راههای پیشنهادی برای مواجهه با چالشهای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش نفت و گاز است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌گذاری خارجی، فاینانس، بیع متقابل، اوپک.

۱. مقدمه

مدلهای اقتصادی موجود، سرمایه‌گذاری را تابعی از متغیرهای گوناگون نظیر رشد اقتصادی، نرخ بهره و نرخ بازده نهایی دانسته و به نقش بخش خصوصی و دولتی در این زمینه اشاره می‌کنند. در مقابله با نظریه‌پردازان معتقد به ارتباط رشد اقتصادی و نرخ سرمایه‌گذاری، اقتصاددانان رشد تجربی از طریق مطالعه مقطعی کشورها این ارتباط را مردود دانسته و کیفیت و کارایی سرمایه‌گذاری را موجب افزایش رشد اقتصادی می‌دانند. این نظریه‌پردازان، ریسک و نبود ثبات و امنیت را به عنوان یکی از عوامل اصلی مؤثر بر میزان و سطح سرمایه‌گذاری معرفی می‌کنند. توسعه نیافتگی بازارهای مالی به ویژه بازار سرمایه، سیاستهای نامناسب و ناهماهنگ دولت نیز یکی از دیگر عوامل مؤثر بر

* کارشناس ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشگاه آزاد- واحد تهران مرکز

کاهش یا نبود سرمایه‌گذاری است. به عقیده این نظریه‌پردازان، نارسایی و پیچیدگی قوانین و مقررات در جریان سرمایه‌گذاریهای داخلی و خارجی یک کشور نقش دارد. آنها معتقد به وجود چنین شرایطی به ویژه در کشورهای در حال توسعه هستند.

ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه و یکی از تولیدکنندگان مهم نفت جهان برای تداوم رشد اقتصادی نیازمند جذب سرمایه خارجی است. در این زمینه بخش انرژی کشور برای ارتقای سطح فن آوری از اهمیت بیشتری برخوردار است. دولت طی سالهای اخیر در قالب برنامه‌های توسعه نظیر برنامه چهارم توسعه، پیش‌بینی‌های لازم در راستای جذب سرمایه خارجی در بخش نفت و گاز را در نظر گرفته است.

تحقق رشد اقتصادی هشت درصدی پیش‌بینی شده در برنامه چهارم توسعه، نیازمند اتخاذ تدابیر لازم در بخشهای مختلف اقتصادی کشور، نظیر سرمایه‌گذاری خارجی در بخش نفت و گاز است. به ویژه اینکه اگر ایران بخواهد سهمیه کنونی (۱۴/۷ درصد) تولید نفت خام خود را در اوپک حفظ کنیم، افزایش ظرفیت تولید نفت خام ضروری به نظر می‌رسد که این امر نیازمند جذب سرمایه‌های خارجی است. دولت در راستای تحقق اهداف برنامه در این زمینه با محدودیتها و چالشهایی مواجه است که شناسایی و رویارویی با آنها برای کسب موفقیت ضروری است.

۲. مفاهیم کلیدی

سرمایه‌گذاری خارجی: خرید و کسب دارایی از سوی دولتها، مؤسسه‌ها و افراد در کشور دیگر. سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاریهای مستقیم و غیرمستقیم را در بر می‌گیرد که می‌تواند از سوی بخش عمومی یا بخش خصوصی در کشور دیگری صورت پذیرد.

فاینانس: یکی از راههای مهم تجهیز و تأمین منابع مالی تعریف شده در سطح بین‌المللی است که مؤسسه‌های مالی و اعتباری نیازهای مالی طرحها را از منبع و درآمد خود بدون هیچ‌گونه تعهدی از سوی دولت تأمین می‌کنند.

بیع متقابل: قراردادهای بیع متقابل جزء قراردادهای خرید خدمت محسوب می‌شود. در این قرارداد شرکت سرمایه‌گذار خارجی تمام وجوه سرمایه‌گذاری، همچنین نصب و تجهیزات و راه‌اندازی و انتقال فن آوری را بر عهده می‌گیرد و پس از راه‌اندازی به کشور میزبان واگذار می‌کند. بازگشت سرمایه و سود سرمایه از طریق فروش محصولات به دست می‌آید.^۱

اوپک: سازمان کشورهای صادرکننده نفت شامل ۱۲ کشور مهم صادرکننده نفت از جهان سوم که مانند یک کارتل برای افزایش منافع مشترک ملی خود عمل می‌کنند. ایران، عربستان،

۱. برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۳۸۸-۱۳۸۴ مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱.

۲ سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بالادستی نفت و گاز ...

نیجریه، الجزایر، ونزوئلا، لیبی، کویت، امارات متحده عربی، عراق، اکوادور، قطر و اندونزی اعضای این سازمان هستند.

۳. وضع کنونی بخش انرژی

تولید نفت جهان در سال ۲۰۰۵ برابر ۸۱ میلیون بشکه در روز بوده است که برای ۲۰ سال آینده ۱۱۴/۶ میلیون بشکه در روز پیش‌بینی شده است. تقاضای جهانی نفت نیز در حال حاضر روزانه حدود ۸۱ میلیون بشکه است و برای سال ۲۰۲۵ برابر روزانه ۱۱۴/۶ میلیون بشکه پیش‌بینی می‌شود.^۱ در حال حاضر ذخایر قابل استحصال نفت خام و میعانات گازی کشور حدود ۱۳۰ میلیارد بشکه و ۲۶ تریلیون متر مکعب گاز طبیعی است. در چنین شرایطی پیش‌بینی می‌شود در صورت حفظ سهم کنونی ایران در اوپک، تولید روزانه نفت خام ایران تا سال ۲۰۲۵ باید به ۸/۳ میلیون بشکه برسد و با حفظ سهم ایران در بازار جهانی برابر ۵/۶ درصد، تولید روزانه نفت خام ایران به ۶/۴ میلیون بشکه در سال ۲۰۲۵ افزایش یابد.^۲

دستیابی به این سطح از تولید در صنعت نفت کشور نیازمند استفاده از فن‌آوری جدید بوده و افزایش توان واقعی تولید نفت خام از طریق جذب سرمایه خارجی میسر است. سهمیه تولید نفت ایران در اوپک در حال حاضر حدود چهار میلیون و سیصد هزار بشکه در روز است.^۳

وجود چالش‌های مهمی مانند تحریم اقتصادی ایران توسط آمریکا، تنش‌های سیاسی ایران در روابط خارجی، وجود فضای پر تنش منطقه‌ای و بین‌المللی، نبود زمینه‌های کارآمد و کافی برای تعامل و همگرایی بین‌المللی، ریسک سرمایه‌گذاری در ایران، موانع حقوقی و قانونی در کشور (اصل ۴۴ و ۸۱ قانون اساسی و برخی مواد قانون نفت)، انعطاف‌ناپذیری، تعدد قوانین و مقررات و شفاف نبودن آنها و برخی سیاست‌های داخلی مانند سیاست‌های بانکی، مالی، گمرکی که ریسک‌های متفاوت مانند ریسک سیاست‌گذاری اقتصادی، ریسک ساختار اقتصادی و ریسک نقدینگی را به دنبال داشته، موجب تضعیف جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های مختلف کشور شده است. بر اساس گزارش‌های منتشره از سوی مؤسسه‌های تعیین ریسک طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۰ شرایط ایران تغییری نداشته و استمرار سرمایه‌گذاری خارجی همچنان ادامه دارد. با وجود این به دلیل ریسک بسیار پایین صنعت نفت حتی در بدترین شرایط هم شرکت‌های نفتی حاضر به سرمایه‌گذاری در حوزه‌های بالادستی صنعت نفت و گاز بوده و تحریم‌های آمریکا هم به دلیل جلب نظر سایر شرکت‌های غیرآمریکایی نتوانسته اثر قابل توجهی در سرمایه‌گذاری خارجی در این بخش بگذارد.

۱. گزارش مهم فعالیتهای وزارت نفت ۱۳۸۳-۱۳۷۶، نفت و توسعه ۵، ۱۳۸۴، صص ۵۱ و ۵۲.

۲. همان ص ۵۳.

۳. «چالش‌های سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز»، ۱۳۸۴.

بنابراین محدودیت اصلی سرمایه‌گذاری خارجی در بخش نفت و گاز کشور را می‌توان شرایط داخلی و فضای کسب و کار کشور دانست.

بر اساس ماده ۶ قانون نفت مصوب ۱۳۶۶، آن دسته از سرمایه‌گذاریهای مستقیم خارجی که متضمن حضور سرمایه‌گذار خارجی به همراه مالکیت بر منابع و تأسیسات و تجهیزات می‌باشد، ممنوع است. در این رابطه سایر روشهای تأمین مالی مانند قراردادهای امتیازی، مشارکت در تولید، مشارکت در سرمایه‌گذاری و خدمات خطرپذیر نیز ممنوع است.

مجموعه این عوامل موجب شد که ایران با توجه به ذخایر غنی نفت و گاز خود نتواند جایگاه مناسبی در منطقه و جهان به دست آورد، در نتیجه سهمی از بازار نفت خود را به دلیل کاهش ظرفیت تولید به دیگر رقبا واگذار کرد.

۴. سرمایه‌گذاری در بخش انرژی

ضرورت توسعه بخش بالادستی نفت و گاز و جلب سرمایه و فن‌آوری خارجی با سرعت بیشتر نسبت به همسایگان از یکسو و محدودیتهای قانونی ایران برای تأمین منابع مالی بخش نفت و گاز از سوی دیگر، زمینه استفاده از روش بیع متقابل در جذب سرمایه خارجی در کشور را فراهم کرد. در این رابطه اولین قرارداد بیع متقابل در سال ۱۳۷۴ برای توسعه میدین نفتی سیری A و E با شرکت فرانسوی توتال منعقد شد. پس از این قرارداد وزارت نفت ابتکار عمل را به عهده گرفت و با مجوز مجلس شورای اسلامی فعالیت گسترده‌ای برای جذب سرمایه خارجی در این بخش آغاز کرد. از سال ۱۳۷۶ تاکنون ۲۴ طرح سرمایه‌گذاری به روش بیع متقابل (سه طرح در قالب فاینانس) با حداکثر سقف تعهد شده ۴۸/۲ میلیارد دلار^۱ در بخش نفت و گاز کشور منعقد شده است. بیشتر این طرحها برای اکتشاف و استخراج حوزه‌های نفتی و گازی جدید است. در پنج طرح، سرمایه‌گذاری کاملاً پایان یافته و درصد پیشرفت فیزیکی چهار طرح بالای ۹۰ درصد است ولی شش طرح هنوز به مرحله اجرا نرسیده است. شرکتهای خارجی مهم طرف این قراردادها توتال^۲ و الف^۳ از فرانسه آجیب^۴، و انی^۵ از ایتالیا، شل^۶ از انگلیس و شرکتهایی از مالزی، کره و ژاپن هستند. البته سهم بالایی از قراردادهای بیع متقابل ایران توسط شرکتهای داخلی منعقد شده است (۱۸ طرح). درصد ساخت

۱. گزارش اهم فعالیتهای وزارت نفت ۱۳۸۳-۱۳۷۶، نفت و توسعه ۵، ۱۳۸۴.

جهت اطلاعات بیشتر مراجعه شود به سید محمدرضا سید نورانی و صمد عزیزنژاد (۱۳۸۵)، ص ۱۰۳-۱۰۲ و همچنین بهروز تصدیقی، فاطمه عزیزخانی و حبیبه مهری پرگو (۱۳۸۵)، ص ۴۶-۴۳.

2. Total
3. Elf
4. Agip
5. Eni
6. Shell

۹ سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بالادستی نفت و گاز ...

داخلی این شرکتها که بین ۵۰ تا ۶۰ درصد است، نشان‌دهنده نیاز این شرکتها به تأمین فن‌آوری مورد نیاز از طریق شرکتهای خارجی است.

جذب منابع مالی خارجی در بخش نفت و گاز با استفاده از روشهای مختلف قراردادی نظیر فاینانس، بیع متقابل در برنامه‌های توسعه پیش‌بینی شده که مجوز بهره‌برداری از این تسهیلات بر اساس نوع طرح در قوانین بودجه سالیانه کشور تعیین می‌شود.

در ماده ۱۳ قانون برنامه چهارم توسعه در چارچوب تنظیم تعهدات ارزی کشور به تسهیلات مالی طرحهای سرمایه‌گذاری دستگاههای موضوع ماده ۱۶۰ قانون برنامه (در بخش نفت و گاز بیشتر در قالب فاینانس مطرح است) اشاره شده و شرایطی در این زمینه برای دستگاههای استفاده‌کننده نیز تعیین شده است. استفاده از این روش قراردادی در بخشهای مختلف در قوانین بودجه کشور پیش‌بینی شده و در حال حاضر هم سه طرح فاینانس در بخش نفت و گاز جاری است.^۱

ماده ۱۴ قانون برنامه چهارم توسعه بر چگونگی استفاده از طرحهای بیع متقابل توسط دستگاههای استفاده‌کننده تأکید دارد که بندهای «ب» و «ج» و «د» این ماده به‌طور خاص به بهره‌مندی بخش نفت و گاز از این قراردادها اشاره می‌کند.

بند «ب» ماده ۱۴ قانون برنامه، سرمایه‌گذاری خارجی در فعالیتهای بالادستی نفت و گاز به‌ویژه در میداین مشترک و طرحهای اکتشافی کشور برای ارتقای سهمیه ایران در تولید نفت اوپک را ضروری دانسته و مجوز امکان استفاده از روشهای مختلف قراردادی را برای انعقاد قراردادهای اکتشافی و توسعه میدانها با تأمین مالی طرفهای خارجی (یا شرکتهای صاحب صلاحیت داخلی) تا سقف تولید مشخص با شرایطی اعطا کرده است. حفظ حاکمیت و اعمال تصرفات مالکانه دولت بر منابع نفت و گاز، نبود تضمین بازگشت تعهدات توسط دولت یا بانکهای دولتی، بازپرداخت اصل سرمایه بر پایه تخصیص بخشی از محصولات میدان یا عواید آن بر اساس روز فروش محصول و پذیرش خطرات و ریسک دست نیافتن به اهداف توسط طرف قرارداد، تعیین نرخ بازگشت سرمایه‌گذاری برای طرف قرارداد، تضمین برداشت صیانتی از مخازن و به‌کارگیری قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی و رعایت مقررات زیست‌محیطی از نکات قابل توجه این بند است.

بند «ج» ماده ۱۴ این قانون، سقف تولید اضافی روزانه یک میلیون بشکه نفت خام و ۲۵۰ میلیون متر مکعب گاز طبیعی را با توجه به شرایطی ذکر کرده و بند «د» شرایط طرحهای توسعه گازرسانی را مطرح می‌کند.

بند «و» ماده ۱۴ به مجوز عقد قراردادهای بیع متقابل توأم برای اکتشاف و استخراج توسط دولت (در قالب سقف آن در بند «ج») و پس از تصویب عناوین طرحها و پروژهها در بودجه سنواتی اشاره می‌کند.

۱. برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۸۸-۱۳۸۴)، ۱۳۸۳.

در مجموع طی برنامه چهارم توسعه، استفاده از تسهیلات فاینانس معادل ۱۰/۳ میلیارد دلار و قراردادهای بیع متقابل به میزان هفت میلیارد دلار و پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی برابر ۱۳/۹ میلیارد دلار برای تمامی دستگاههای موضوع ماده ۱۶۰ قانون برنامه (وزارت نفت) پیش‌بینی شده است که مجوز آن پس از تصویب عناوین طرحها و پروژه‌ها در بودجه سنواتی توسط مجلس شورای اسلامی و تصویب شورای اقتصاد صادر می‌شود و به نظر می‌رسد بر اساس روال سابق سهم بالایی از این تسهیلات به بخش نفت و گاز اختصاص یابد.

در رابطه با مطالب یاد شده، بیان این نکته ضروری است که سالیانه در قانون بودجه کشور مجوز استفاده از تسهیلات توسط دستگاههای دولتی نظیر وزارت نفت صادر می‌شود، تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۴، مجموع سهمیه ارزی اختصاص یافته برای قراردادهای بیع متقابل توسط دستگاههای ذی‌ربط برای سال ۱۳۸۰-۱۳۷۹ و سال ۱۳۸۲ را معادل ۸/۵ میلیارد دلار تعیین کرده است^۱. طی این دوره دستگاههای مجاز به استفاده از این نوع تسهیلات (نظیر وزارت نفت) فقط قادر به جذب بخشی از سهمیه خود به میزان ۴/۸ میلیارد دلار بوده‌اند، به همین دلیل در قانون بودجه سال ۱۳۸۴ مجوز استفاده از باقیمانده این تسهیلات به میزان ۳/۷ میلیارد دلار صادر شده است. این به معنی فرآیند طولانی و زمانبر عقد قراردادهای گسترده‌تری نظارت‌های موازی دستگاههای سه قوه بر قراردادهای منعقد شده در بخش نفت و گاز، تشکیل مجلس در قراردادهای خارجی قبلی، حساسیت قابل ملاحظه و مخالفت‌هایی است که در مسیر عقد قراردادهای نفتی صورت می‌گیرد. همچنین بخشی از کاهش جذب منابع مالی در این صنعت نیز به قوانین و ممنوعیتها و محدودیتهای سرمایه‌گذاری در بخش نفت و گاز مربوط می‌شود.

برای تسریع فرایند اجرای طرحهای سرمایه‌گذاری بخش نفت در برنامه چهارم توسعه توجه به این نکات ضروری است:

- در برنامه‌های توسعه قبلی مواردی مشاهده شده که اعتبارات مندرج در قوانین بودجه با سقف تعیین شده متناسب نبوده و در مواردی هم افزایش ظرفیت تولیدی-صادراتی بدون در نظر گرفتن تخصیص اعتبار صورت پذیرفته است. چنین ملاحظاتی نشان‌دهنده نفعی برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت در سرمایه‌گذاری خارجی است^۲.

در ماده ۱۳ قانون برنامه چهارم توسعه، بازپرداخت تعهدات بیع متقابل از شمول خارج است. تجربیات برنامه‌های توسعه در دوره‌های قبل نشان می‌دهد، به هر حال این تعهدات از درآمد ارزی کشور کسر می‌شود.

۱. قانون بودجه سال ۱۳۸۴ و ضمایم آن.

۲. فرهاد محمدی (۱۳۸۱)

سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بالادستی نفت و گاز ... ۱۱

- در زمان‌بندی بازپرداخت بدهیها و تعهدات دولت در سال پایانی برنامه چهارم محدودیت ۳۰ درصد در آمد ارزی دولت تعیین شده است. به دلیل افزایش درآمدهای ارزی طی سالهای اخیر، این ماده، زمینه قانونی را برای افزایش تعهدات و بدهیها فراهم کرده است.
- در اغلب برنامه‌های توسعه، شرکتهای خارجی ملزم به انتقال دانش فنی و آموزش نیروی انسانی و حداکثر استفاده از توان داخل کشور هستند، در حالی که حضور روزافزون این شرکتها در پروژه‌های نفتی و عدم الزام آنها به اجرای تعهد در استفاده از خدمات شرکتهای داخلی مشاهده می‌شود.
- در بیشتر طرحهای سرمایه‌گذاری، اضافه سقف تولید نفت و گاز مطرح بوده و تولیدات جانبی در نظر گرفته نمی‌شود.
- در اجرای برخی طرح سرمایه‌گذاری، هزینه‌های جانبی طرحها نظیر هزینه‌های بانکی، حق‌الزحمه و ریسک پیمانکار رسمی حدود ۵۰ درصد بودجه طرح را در بر می‌گیرد. به علاوه، هزینه تمام شده بخش اکتشافات در طرحهای سرمایه‌گذاری بسیار بالاتر از این هزینه‌ها در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی است.

۵. راهکارها و ارائه پیشنهادها

- با توجه به موارد یاد شده ضروری است برای رفع چالشهای فرآیند تأمین منابع مالی در بخش نفت و گاز، ضمن توجه به راهکارهای جامع و کلان‌نگر اقدامات مؤثری صورت پذیرد. در این رابطه راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:
- در اولین گام با بازارهای رقابتی بین‌المللی در این موارد هماهنگی لازم ایجاد شده و زمینه‌های کارآمد و کافی برای تعامل و همگرایی با آنان فراهم شود.
- وحدت نظر و هماهنگی بین مسئولان اقتصادی کشور در زمینه قراردادهای کلان خارجی و توسعه بخش نفت و گاز گام مهم بعدی است. مدیران و تصمیم‌گیران نفتی باید در خصوص ضرورت جذب سرمایه خارجی در این بخش به یک اجماع نظر دست یابند زیرا اگر امکان انعقاد قرارداد به روشهای مختلف هم میسر باشد، ولی مسئولان به آن باور نداشته یا در مورد نوع قرارداد با یکدیگر تضاد داشته باشند، تأمین مالی این بخش با مشکل مواجه می‌شود.
- عوامل مؤثر در کاهش ریسکهای سیاسی، اقتصادی و مالی کشور از طریق استقرار نظام مدیریت ریسک، شناسایی و اعمال شود.
- سرمایه‌گذاری خارجی در ایران بسیار متأثر از روابط سیاسی کشور است. به علاوه، این فرآیند با مشکلات ساختاری متعدد مواجه است. بنابراین ضروری است ضمن بهبود و ارتقای سطح روابط

خارجی کشور و حل چالش‌های آن، به رفع موانع فرآیند جذب سرمایه خارجی به ویژه موانع قانونی و حقوقی در بخش نفت و گاز توجه شود.

- در قانون برنامه چهارم توسعه امکان استفاده از روش‌های مختلف قراردادی بین‌المللی برای تشویق و حمایت از جذب سرمایه‌ها و منابع مالی خارجی در فعالیتهای نفتی پیش‌بینی شده است. البته این مجوز مغایر قانون نفت کشور بوده و ممکن است در فرآیند اجرا مورد مخالفت واقع شود و حتی در صورت موافقت، فقط طی دوره برنامه چهارم قابل اجرا باشد.

- در حال حاضر شرکتهای داخلی در پروژه‌های نفت و گاز کشور فعال بوده و سهم قابل توجهی را در قراردادهای بیع متقابل و فاینانس در این بخش به خود اختصاص داده‌اند. ضمن حمایت از ایجاد شرایط یکسان و غیر تبعیض‌آمیز برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ضروری است با توجه به اینکه امکان بهره‌مندی بخش خصوصی از ذخیره ارزی تا ۵۰ درصد وجود دارد، شرایط مناسب‌تری برای گسترش فعالیت شرکتهای داخلی فعال در بخش نفت و گاز در استفاده از امکانات یاد شده فراهم آید.

- جلب و تشویق سرمایه‌گذاران ایرانی مقیم خارج و اتخاذ راهکارهای قانونی برای امکان فعالیت آنها در بخش نفت و گاز به ویژه در چارچوب قانون برنامه توسعه ضروری است. به عبارت دیگر این امر در چارچوب ماده ۲۵ قانون برنامه میسر است. دولت در این قانون، شرکت نفت را موظف به واگذاری حداقل ۱۰ درصد از انجام فعالیتهای مربوط به اکتشاف، استخراج و تولید نفت، گاز و پالایش با حفظ مالکیت به اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی کرده است.

- یکی از راههای مناسب جذب منابع مالی خارجی، انتشار اوراق مشارکت و اوراق قرضه ارزی ایران در بازارهای جهانی است ولی تأسیس یک شرکت سهامی برای طی این فرآیند با قانون اساسی و قانون نفت کشور مغایرت دارد.

- در حال حاضر عملکرد دستگاههای متولی بخش نفت و گاز نشان‌دهنده آن است که آنها موفق به جذب تمامی تسهیلات مالی تخصیصی در قوانین بودجه سالیانه کشور در قالب قراردادهای بیع متقابل یا فاینانس نمی‌شوند، لذا ضروری است با رفع موانع موجود بستر استفاده از این تسهیلات برای دستگاههای یاد شده فراهم آید.

- در قانون برنامه چهارم توسعه به دولت اجازه انعقاد قراردادهای اکتشافی و توسعه میدانها (تحت شرایطی) با شرکتهای صاحب صلاحیت داخلی داده شده است (ماده ۱۴ قانون). در ماده دیگر این قانون، دولت موظف به زمینه‌سازی و انجام حمایت‌های لازم برای ایجاد شرکتهای غیردولتی، توسعه فن‌آوری و شرکتهای خدمات مهندسی با مأموریت تولید، انتقال و جذب فن‌آوری شده است (بند «ب» ماده ۴۸). با تأکید بر اجرای این مواد قانونی، ضمن فراهم کردن زمینه‌های لازم در راستای

سرمایه‌گذاری خارجی در بخش بالادستی نفت و گاز ... ۱۳

توانمندسازی بخش غیردولتی نفت و گاز، بستر لازم برای همکاری این بخش با سرمایه‌گذاران خارجی نیز فراهم آید.

- در راستای افزایش امنیت سرمایه‌گذاری ضروری است قوانین با ثبات و بلندمدت تصویب شده و موانع غیرضروری اداری برای تسریع در امر سرمایه‌گذاری رفع شود.

منابع

تصدیقی، بهروز، فاطمه عزیزخانی و حبیبه مهری پرگو (۱۳۸۵)، «چالشهای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران»، مجله مجلس و پژوهش، نشریه مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، تابستان، شماره ۵۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۳)، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (۱۳۸۴-۱۳۸۸).

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۳)، قانون بودجه سال ۱۳۸۴ و ضمائم آن. سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)، بولتن اوپک، شماره‌های مختلف. سید نورانی، سید محمدرضا و صمد عزیزنژاد (۱۳۸۵)، «چالشهای پیش روی سرمایه‌گذاری و راهکارهای رفع آن»، مجله مجلس و پژوهش، نشریه مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، تابستان، شماره ۵۲. ماهنامه نفت و گاز و پتروشیمی (۱۳۸۴)، «چالشهای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز»، ویژه دهمین نمایشگاه پتروشیمی، شماره ۳۱. محمدی، فرهاد (۱۳۸۱)، «بررسی عملکرد وزارت نفت ۱۳۷۹-۱۳۶۷»، مجله مجلس و پژوهش، مرکز پژوهشهای مجلس.

مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، مجله مجلس و پژوهش، شماره‌های مختلف. وزارت نفت (۱۳۸۴)، نفت و توسعه ۵، گزارش اهم فعالیتهای وزارت نفت ۱۳۸۳-۱۳۷۶.

